

Imatge del dia de la inauguració de la Cooperativa La Marítima de Torredembarra. Cedida per Maria Antònia Casasús Jané.

Què va passar el 18 de juliol de 1936 amb les cooperatives? Com va rebre el moviment cooperativista el decret de col·lectivitzacions? Les cooperatives van mantenir l'apoliticisme que les caracteritzava? Com van influir les cooperatives en la distribució de queviures a la reraguarda?

El cooperativisme i els primers dies de la guerra civil

Fa 70 anys que va esclatar la guerra civil. La memòria oral, les publicacions de l'època, els llibres de Albert Pérez Baró i recents estudis que han sortit al carrer ens permeten endinsar-nos en la història d'aquells dies vitals en el context del moviment cooperativista.

Setmanes abans...

Durant el mes de juny de 1936 el cooperativisme català es preparava

per al seu IV Congrés. Existia llavors una Federació de Cooperatives, presidida per Miquel Mestre Avinyó. Aquesta entitat publicava un setmanari que es deia *Acción Cooperatista*. Aquesta publicació duia 16 anys sortint al carrer i era llegit per milers de famílies. El Congrés, més enllà del debat intern del moviment, serviria per a donar un cop de força donant a conèixer la seva tasca "als propis ulls i als dels estranys que ens guaiten amb indiferència els uns, amb recel, els

altres, i no pocs amb atenció, bé sigui per simpatia, bé per mera curiositat." En aquests moments deien ser unes 80.000 famílies que estaven associades al cooperativisme de consum, sanitari, de fluid elèctric o de serveis diversos. Eren 241 cooperatives de consum, moltes d'elles de recent creació (El Masnou, Fuliola, Bellpuig, etc.). En total, al voltant de la Federació, l'any 1935, havien mogut uns 57 milions de pessetes i havien empleat a 1.166 persones.

Una de les grans decisions previstes en aquest Congrés era la de donar un impuls a la idea de crear la Confederació de Cooperatives de Catalunya, que vindria a agrupar, per fi, totes les branques del moviment: consum, treball, agricultura, pesca, etc. D'aquesta manera, la Federació passaria a integrar-se dins aquesta gran Confederació. Cal dir que durant els primers mesos de guerra civil es van accelerar els passos per tal que aquesta fita fos una realitat. Tornant al Congrés, també es posava damunt la taula la necessitat de crear una oficina jurídica, una oficina "Tècnic-administrativa" i un almanac de la cooperació on es recollís el moviment econòmic de les cooperatives.

El IV Congrés de les cooperatives

El congrés es va celebrar a finals de mes de juny amb 191 delegats representant a 241 cooperatives (l'Empar de l'Obrer, l'Artesana, Catorze d'Abril, Barceloneta, Cambra del Taxi, Constància Martinenca, Econòmica Ripollenca, Economia Obrera, Flor de Maig, etc.). Malgrat l'eufòria dels congressistes, el president va advertir de les dificultats: malgrat tenir una Llei de cooperatives i malgrat tenir una organització forta "No volen deixar prosperar els nostres organismes de segon grau, i a més d'això tracten d'enfonsar les cooperatives." Quedava molt camí a recórrer per tal d'esdevenir una alternativa al sistema.

Paral·lelament, l'esmentat Miquel Mestre dirigia el Comité Ejecutivo de la Federación de Cooperativas de España. Eren diverses les tasques d'aquesta Federació. Destaquem-ne algunes: l'ajuda a les cooperatives afectades pels fets d'octubre de 1934, la realització d'un pla de propaganda, l'organització d'una Cooperativa Central de Abastecimiento, el seguiment de

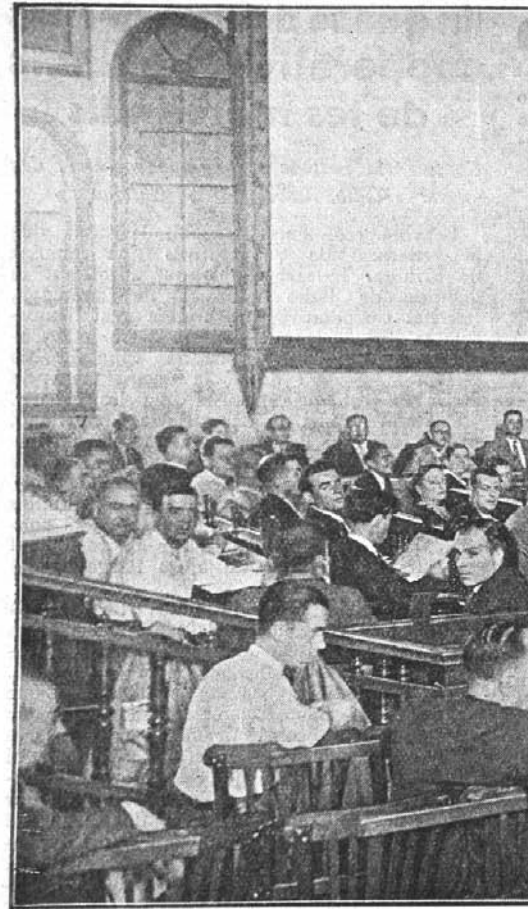
l'evolució del moviment cooperatiu a l'Estat, les negociacions amb el govern per crear un Consejo Superior de la Cooperación, la preparació d'un congrés de cara l'abril de 1937, l'edició de la revista *El Cooperador*, etc.

Faltaven pocs mesos per esclatar la guerra i la Federació Catalana duia a terme un gran esforç de divulgació amb conferències i reunions a arreu de Catalunya (Torregrossa, Belianes, Ibars d'Urgell, Ràdio Associació de Catalunya, etc.). Un dels seus objectius era la unió de les cooperatives, començant per les d'un mateix municipi. Així, es feien gestions i es celebraven les unions com les de Badalona o Torredembarra.

La vivesa de les cooperatives quedava àmpliament demostrada amb la multitud d'actes culturals i lúdics. Posem alguns exemples: classes d'esperanto a la Cooperativa La Fraternitat, festa anual de la cooperació (Sants, Puigreig, Montgat, Manlleu, Canet, Cornellà, Sant Hipòlit de Voltregà, Poble Nou, Sallent, Mataró, Vic ...), cicle de conferències a l'Andreuena, projecte de Colònies Infants Cooperatives a Sant Iscle de Vilalta, etc. Hi havia cooperatives sectorials de tot tipus que es movien al voltant de la Federació: Farmàcia Cooperativa al barri de Sant Andreu, Fàbrica de Sabó Productes Coop, Unió de Cooperatives Fabricació Pasta Sopa, etc.

Anhels de pau

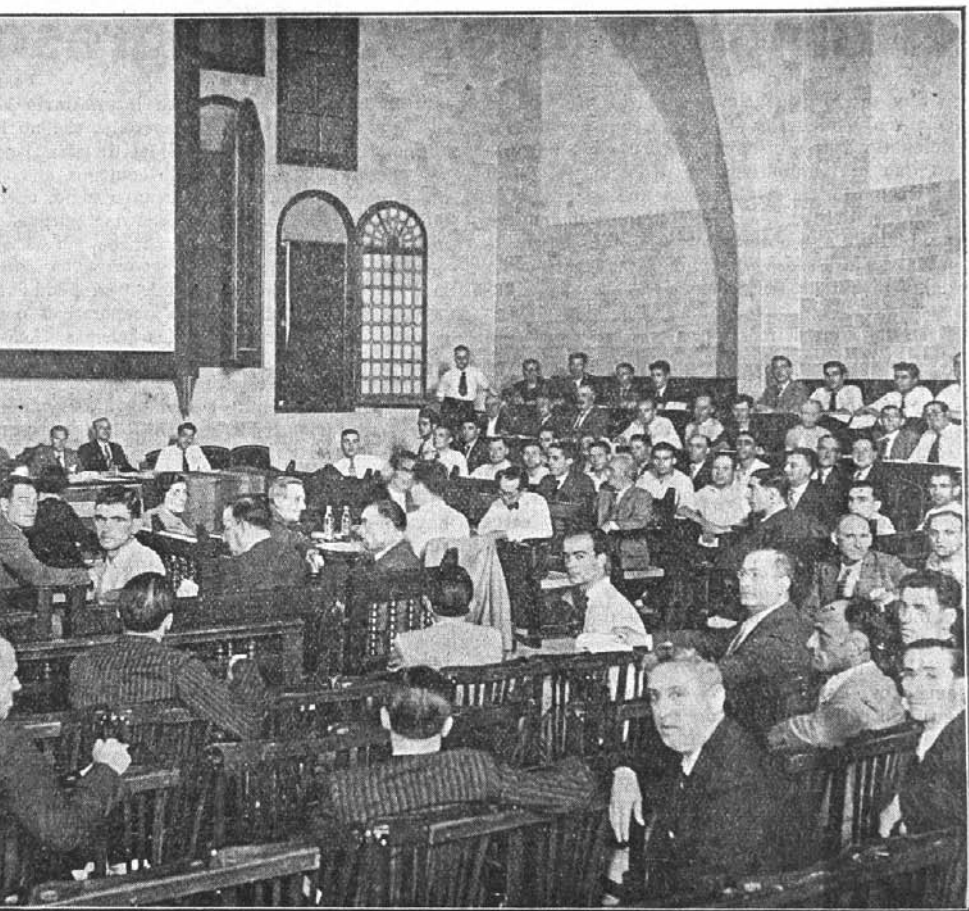
S'apropava el 18 de juliol i de manera premonitòria el secretari i el president de la Federación de Cooperativas d'Espanya signaven el manifest de la XIV Jornada Cooperativa Internacional fent una crida a la pau mundial: "Fervientes y sinceros son los anhelos de paz del Movimiento Cooperatista Internacional encarnado en la Alianza." Per la Federación "Los medios de

Les sessions del IV Congrés de Cooperatives

conseguir una paz firme y duradera entre los pueblos son los de sustituir una organización económica basada únicamente en el provecho individual por otra basada en el interés del conjunto de la comunidad trabajadora". Tota una declaració de principis molt lligada al pensament polític de Miquel Mestre, expressat monogràficament mesos abans en un acte públic a l'Andreuena.

En els tres primers butlletins d'*Acción Cooperatista* del mes de juliol (dies 3, 10 i 17) no consta cap altra referència a la situació prebèlica que es viu al carrer. Les seves pàgines s'omplen de notícies d'actes de propaganda, balanços i valoracions del Congrés, notícies variades i anuncis de cooperatives agrícoles, cases barates, de cons-

Congrés de la Fed- tives de Catalunya

nents, podem resumir aquestes en les següents consideracions:

1ª—A excepció de la Local de Barcelona, que per circumstàncies conegudes en raó de la complexitat de la vida ciutadana, en tots els seus aspectes, va creure ja amb anterioritat la

trucció, de xocolata, etc. De fet, hi ha un esforç evident per no polititzar el moviment. Les actes de les juntes directives de grans cooperatives catalanes del mes de juliol tampoc fan esment de l'alçament. En el quart número del mes d'Acción Cooperatista, però, i amb una setmana de retard, apareix en portada el clarivident titular "El pueblo que habló en las urnas ha tenido que confirmar por las armas su victoria". A l'editorial expliquen la necessitat de mullar-se: "Ciertamente que nuestro movimiento no es una organización política ni sindical, y por lo tanto, no dispone del control de sus afiliados para tomar parte activa y directa en la movilización de las milicias ciudadanas. (...) Pero si la organización cooperatista no es la

llamada a tomar parte en la dirección del movimiento del pueblo contra el monstruoso ataque del fascismo, no podría en modo alguno mantener una pasividad que fuera incalificable". En plena dicotomia entre militars/empresaris i proletariat, el cooperativisme aposta clarament pels segons. El motiu és ben senzill, la seva base social prové de les classes populars. En definitiva, el moviment cooperativista no podia liderar el moviment bèl·lic contra el feixisme però li era impossible desentendre's. Calia, doncs, lluitar amb el conjunt de forces polítiques i sindicals que li eren afins i que, a més, omplien el gruix de les seves llistes de socis. A l'instant, les cooperatives es van convertir en centres d'aprovisionament de les milícies i dels atletes

arribats a l'Olimpíada Popular. Els forns no van tancar per poder proveir als dos grups d'homes i dones. Els productes de primera necessitat quasi es van esgotar. Malgrat tot, passades les primeres hores de conflicte, el seu paper en el nou context no estava clar. Es crea un Comitè central de proveïments format per representacions de sindicats i partits. Aquest Comitè no podia prescindir, però, de la Federació de Cooperatives, ja que aquesta controlava una part considerable dels proveïments a Catalunya. Ràpidament els dos organismes es van reunir i es va crear una subcomissió per ajudar, informar i fer tasques de control i distribució.

Cooperant per acabar amb l'alçament

Pels cooperadors esclafar el feixisme era un acte pacifista. La barbàrie, la cara destapada del capitalisme i la violència era representada pel cop d'estat militar. Col·laborar a fer efectiva una bona distribució d'aliments a la reraguarda era la millor manera de treballar contra el caos. A més, entre els treballadors que van agafar les armes per a reduir els militars atrinxerats a les casernes hi havia membres de diferents cooperatives. Molts dels seus socis van morir als carrers durant les primeres hores del conflicte armat. Era impossible, doncs, que els esdeveniments no afectessin a la vida diària de les cooperatives. És per això que, en un primer moment, moltes activitats federatives i dels seus associats, programades amb anterioritat al 18 de juliol, es van suspendre.

El 29 de juliol el conseller d'economia Lluís Prunés i el President de la Generalitat de Catalunya van signar el decret sobre les cooperatives. En aquest decret s'especificava que l'administració passava a controlar totes les cooperatives a través del Consell Superior de la Cooperació.

La lucha por la libertad

El pueblo que habló en las urnas ha tenido que confirmar por las armas su victoria

Malgrat això i el debat que provocà en el si del moviment, la Federació va acceptar el decret perquè els interventors havien de ser triats entre els socis i no pas entre persones alienes a les entitats. Entre línies, però, es pot llegir el recel amb què es miraven la nova situació legal. No els agrada ser controlats per ningú però admetien públicament que, de moment, no hi havia perill per a les cooperatives. Calia, tanmateix, que les entitats complissin al peu de la lletra les disposicions que dictessin els organismes superiors. La situació, doncs, no era del tot còmoda com s'hagués pogut preveure.

Malgrat tot, els cooperativistes pensaven que tot tornaria a la normalitat ben aviat. És el sentit de frases com la que publicaven el 7 d'agost: "La rebel·lió militar que esclatà a la nostra ciutat el dia 19 del passat i que segueix resistint encara a alguns indrets d'Espanya". Poc es devien pensar que aquesta resistència que encara hi havia en algun racó de l'Estat duraria 3 anys i que s'arribaria a imposar amb una força i una crueltat indescriptible. Del que sí se n'adonaren ràpida-

ment era que, amb el cop militar, el canvi de règim a la reraguarda era possible. Diversos articles analitzen llavors la necessitat de posar en pràctica de manera completa tota la teoria cooperativista. Però "hom ha pogut palesar de seguida els inconvenients que es plantejaven motivats per la indisciplina d'algunes organitzacions i propis també d'una revolució del tipus i de l'envergadura de la que estem vivint." És a dir, hi ha un canvi en l'organització de l'economia, les cooperatives hi tenen molt a dir i però les dificultats seran grans per la diversitat de criteris i pel caos a la reraguarda.

Incertesa a la reraguarda

Ben aviat, una de les principals dificultats a la zona republicana va ser l'abastiment d'aliments bàsics. Aquí les cooperatives van assumir el seu paper i van demostrar la seva notable experiència. Es van crear moltes cooperatives, fins i tot impulsades pels sindicats CNT i UGT, i es van unificar totes les d'un mateix municipi allà on es va poder (Barcelona, Igualada, Terrassa, Mataró, Vilassar de Dalt, etc.). Amb aquestes unifica-

cions s'aconseguia una millor coordinació i eficiència. Malgrat tot, algunes unificacions es feien a contrarrot i donaven més problemes que solucions.

Però a banda de l'abastiment, un altre problema va ser el marc legislatiu en què es van haver de moure. El Decret de Col·lectivitzacions, que es va publicar el 24 d'octubre de 1936, no va ser vist amb bons ulls pel moviment cooperatiu. Hi va haver sectors de la CNT que van qüestionar el paper de les cooperatives. Per a defensar-se va caldre un gran esforç propagandístic, una demostració d'eficiència en el dia a dia i un reconeixement institucional aconseguint una representació directa al Consell d'Economia.

Però això ja són històries per a un altre escrit.

Jordi Sunyé Morales

1. Vegeu els casos de la Cooperativa Obrera Tarraconense (Agustí Gutiérrez, 2005) o de la Societat Agrícola de Valls (Antoni Gavalrà, 1989).